

PAVE

Sprečavanje i suzbijanje nasilnog
ekstremizma kroz otpornost zajednice

Sažetak politike za Bosnu i Hercegovinu

Sredstva za projekat PAVE obezbijedena su iz Programa Evropske unije za istraživanje i inovacije Horizon 2020 prema Sporazumu o dodjeli bespovratnih sredstava br. 870769.

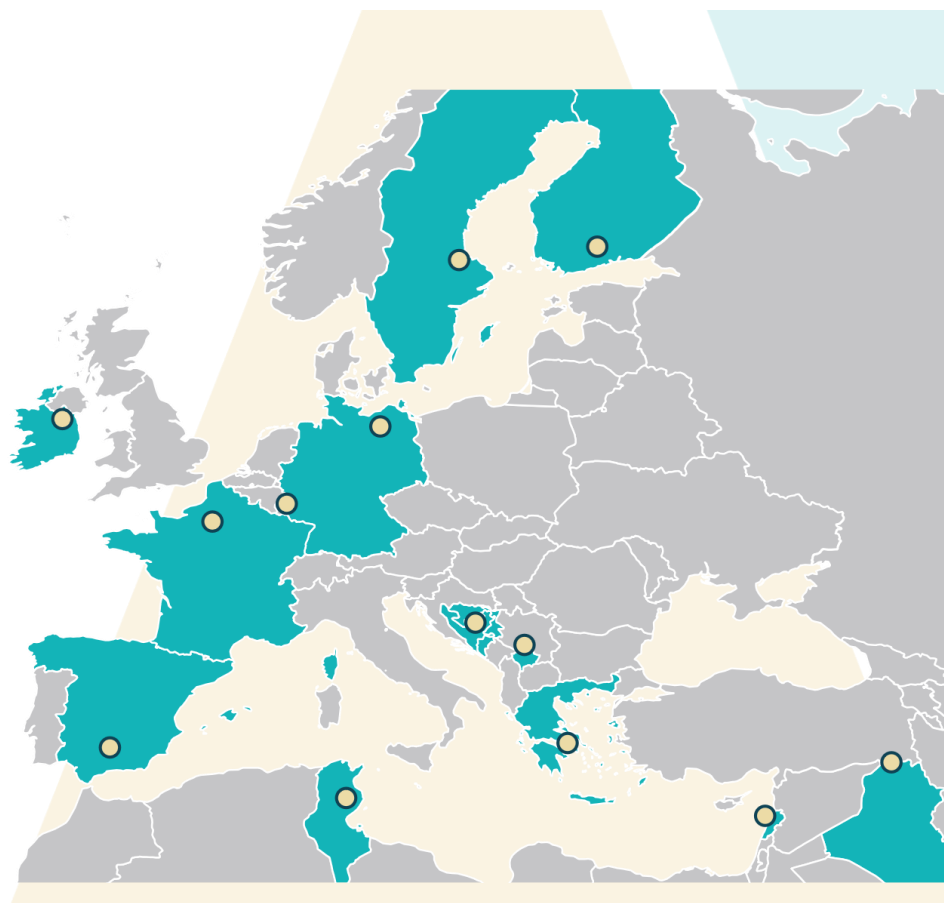

Uvod u projekat PAVE

Istraživački projekat PAVE (2020–23) prikuplja znanje zasnovano na dokazima o trendovima radikalizacije i nasilnog ekstremizma na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi (BISA), kao i na Zapadnom Balkanu. Njegov cilj je jačanje kapaciteta kreatora politike i lidera zajednica za razvoj djelotvorne strategije prevencije između Evropske unije i njenog susjedstva. Pored izvještaja o istraživanju i sažetaka politike, na osnovu nalaza projekta razvijeni su inovativni alati za obuku zainteresovanih strana.

Konzorcijum PAVE se sastoji od 13 partnerskih organizacija sa sjedištem u 12 zemalja i poseban naglasak stavlja na lokalno vođena istraživanja, sa dubokim kontekstualnim razumijevanjem i pristupom zainteresovanih strana u regionima koji su predmet istraživanja. On okuplja partnere sa jedinstvenim i komplementarnim prednostima, kao i zajedničkim oblastima interesovanja, radi podsticanja zajedničkog učenja i razvoja. U svim zemljama su konsultovani lideri zajednica, kao što su lokalni predstavnici državne uprave, vjerski lideri, prosvjetni radnici, omladinske organizacije i organizacije žena, prvo kako bi se potvrdili planovi istraživanja, a kasnije i nalazi istraživanja.

Empirijski podaci su prikupljeni u sedam zemalja obuhvaćenih studijama slučaja, pomoću niza kvalitativnih, kvantitativnih i mješovitih metodoloških pristupa, i izvršena su poređenja u izabranim zajednicama (npr. općinama), koje su u različitom stepenu pogođene pojavom nasilnog ekstremizma. Faktori ranjivosti i otpornosti utvrđeni su na mezo nivou dinamike zajednice i aktera, na osnovu tri tematska klastera: veza između vjerskog, političkog i etničkog/sektaškog ekstremizma; interakcije između vjerskih i javnih institucija; i uzajamno djelovanje online i offline narativa na (de)radikalizaciju.

Uvod u istraživanje projekta PAVE u Bosni i Hercegovini

Istraživanje u Bosni i Hercegovini sprovedeno je u četiri lokalne zajednice (Sarajevo, Mostar, Prijedor i Brčko) u periodu od juna do novembra 2021 godine; izvršeno je ukupno 39 dubinskih intervjua. Ispitanici koji su učestvovali u studiji predstavljaju lokalnu elitu ili zainteresovane strane zaposlene u različitim vrstama institucija, kao što su vladine, vjerske, nevladine i međunarodne organizacije. Ispitanici su izabrani prema relevantnosti tema koje su bile predmet istraživanja u svakodnevnom radu sagovornika: većina njih je bila uključena u projekte ili akcije u vezi sa sprečavanjem nasilnog ekstremizma u njihovim zajednicama. Tri osnovna pitanja na koja je to terensko istraživanje trebalo odgovoriti bila su: i) Uočavaju li učesnici kumulativni ekstremizam u kontekstu Bosne i Hercegovine; ii) Koji su ključni faktori ranjivosti zajednica na ekstremizam; iii) Koji su ključni faktori otpornosti zajednica na ekstremizam?

Poseban oblik ekstremizma – kumulativni ekstremizam – pojavio se u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini, prvenstveno zbog različitih etnopolitičkih narativa, struktura političkih prilika, iskustava i narativa iz rata, političke organizacije države, ekonomskih uslova, kao i općih etničkih odnosa koji se prepliću sa vjerskom matricom i vjerskim identitetima. Uočeni pokretači ranjivosti zajednica na kumulativni ekstremizam mogu se rezimirati na sljedeći način: kao dio aktivnosti političke zajednice, ključni pokazatelji ranjivosti su nejasne vrijednosti zajednice, izražena politička fragmentacija zajednice i dominantan populistički i ekstremistički narativ u javnom političkom prostoru. Ključni pokazatelji ranjivosti u okviru društvenog funkcionisanja zajednice jesu opća nemobilnost i tromost demokratskih procesa u društvu, materijalno siromaštvo, sporost i nedosljednost u sprovođenju pravnih odluka, nedostatak diversifikacije i emancipacije političkog od vjerskog društvenog identiteta, kao i (neadekvatno) sprovedeni i doživljeni procesi pomirenja, opraštanja i uspostavljanja novog povjerenja kroz toleranciju, saradnju i uzajamno poštovanje. Pokazatelji ranjivosti u aktivnostima i procesima u vjerskim zajednicama obuhvataju nedovoljnu osjetljivost za problem ekstremizma, prožetost vjerskih aktivnosti u okviru zajednice političkim diskursom i nedovoljnu (medijsku) vidljivost akcija vjerskih zajednica u vezi sa podsticanjem pomirenja, povjerenja i opraštanja.

Istraživački tim je generalno imao poteškoća u identifikaciji jasno razgraničenih faktora otpornosti zajednice na kumulativni ekstremizam. Međutim, većina ispitanika u radu vjerskih zajednica prepoznaje ključne potencijalne nosioce pokazatelja otpornosti u zajednici. Njihov proaktivniji i „vidljiv” rad na podsticanju pomirenja, opraštanja i koegzistencije u zajednici identifikovan je kao jedan od najznačajnijih faktora doprinosa otpornosti. Pored toga, ispitanici su izdvojili pristup sektora civilnog društva u podsticanju i jačanju otpornosti unutar zajednica. Imajući u vidu da je svim sagovornicima bilo znatno teže da navedu faktore otpornosti, može se pretpostaviti da se na kontinuumu ranjivost–otpornost svi pokazatelji koji su prezentovani kao pokazatelji ranjivosti, mogu posmatrati kao potencijalni pokazatelji otpornosti.

1. Preporuke za vladu

- Osmisliti strategije koje bi se bavile pitanjima suzbijanja/prevenције nasilnog ekstremizma (C/PVE), s posebnim fokusom na **razvoju sistema ranog prepoznavanja svih oblika ekstremizma**, kao i programa i mehanizama koji bi otkrivali sve one oblike koji mogu imati recipročne efekte („kumulativni ekstremizam“). Imajući u vidu da su državni službenici na prvoj liniji ove borbe, njihov rad treba podržati i oni treba da budu obučeni da adekvatno prepoznaju faktore rizika, prije svega među mladima u školama.
- **Proširiti istraživanje o kumulativnom ekstremizmu** u BiH u saradnji sa akademskim i drugim institucijama, kako bi se dodatno razjasnilo da li jedan oblik ekstremizma „hrani“ i podstiče pojavu drugih (vjerskih, političkih, etničkih, itd.). Državne entitetske institucije treba da redovno podržavaju takve istraživačke projekte i programe, kroz finansiranje programa utvrđenih od strane relevantnih ministarstava, kao što je Ministarstvo obrazovanja.
- Razviti posebne **programe sigurnosti, socijalne programe i programe obrazovanja za „ranjive lokalne zajednice“**, sa naglaskom na većem učešću lokalnih vjerskih zajednica, mladih i žena. Takvi programi bi se mogli sprovesti u saradnji sa drugim nedržavnim akterima i treba da budu uključeni u strateški okvir institucija na državnom nivou.
- Podržati **međuvjerski dijalog i aktivnosti** koje sprovodi Međureligijsko vijeće u Bosni i Hercegovini i, konkretno, povećati saradnju i programe za mlade i programe rada sa mladima, kako bi se ojačala otpornost na kumulativni ekstremizam. Takve programe treba sprovoditi uz uključivanje svih vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, uz njihovo adekvatno prepoznavanje problema koji se javljaju u svakoj od njih.
- Pokrenuti **platformu digitalnog obrazovanja** sa ciljem podizanja svijesti o kumulativnom ekstremizmu pomoću interaktivnih prezentacija i diskusija. To se može postići u partnerstvu sa akademskom zajednicom, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama.
- Uvesti posebne programe ili radionice u obrazovni sistem, sa ciljem razvoja **preventivnih aktivnosti za učenike**.
- Razmotriti mogućnost utvrđivanja programa prevencije ili modela saradnje i **komunikacije državnih organa** (policije, pravosuđa, socijalnih službi, itd.) **sa ranjivim grupama** (npr. fudbalskim/sportskim navijačkim grupama) koje bi mogle ispoljavati kumulativni ekstremizam.

2. Preporuke za međunarodnu zajednicu

- Razviti **programe opće prevencije** (kako ekstremizma, tako i specifično za kumulativni ekstremizam) kroz saradnju sa svim relevantnim akterima (državom, vjerskim zajednicama, organizacijama civilnog društva (OCD) i drugim).
- Uspostaviti **nacionalni i/ili regionalni (za Zapadni Balkan) program prevencije** uz učešće domaćih i međunarodnih ekspertske grupe.
- Razviti program **dodatnog obrazovanja za državne službenike** (u policiji, pravosuđu i dr.), uz učešće akademskih i vjerskih institucija, kao i OCD.
- Jačati **regionalnu saradnju između državnih institucija** i redovno razmjenjivati iskustva u sprečavanju kumulativnog ekstremizma i borbi protiv njega.
- Razviti i podržavati projekte za izgradnju mira, sa posebnim naglaskom na **izgradnji povjerenja u „ranjivim lokalnim zajednicama“**; i razmotriti mogućnost organizovanja **građanskih foruma** uz učešće svih relevantnih aktera.

3. Preporuke za civilno društvo

- Obezbijediti **učešće OCD u izradi programa i aktivnosti prevencije**, npr. preko platformi za saradnju između državnih institucija i OCD.
- Razviti **tematske radionice u lokalnim zajednicama** uz učešće svih relevantnih aktera (državnih, akademskih, OCD i drugih) – uz otvoreni dijalog o pitanjima ekstremizma i kumulativnog ekstremizma.
- Organizovati **posebne radionice o tome kako rodna dinamika utiče na jačanje otpornosti**. Osim toga, naglasiti ulogu žena (kroz porodicu i društvo) u sprečavanju i suzbijanju kumulativnog ekstremizma.
- Sprovoditi **obrazovne aktivnosti koje naglašavaju moguće opasnosti radikalizacije žena** – prije svega u zajednicama koje imaju historiju ekstremizma bilo koje vrste.
- Izraditi **program i aktivnosti obuke za izgradnju kapaciteta u ranjivim zajednicama**, sa posebnim naglaskom na ulozi žena.

Reference

- Maja Halilović-Pastuović, Gillian Wylie, Karin Göldner-Ebenthal, Johanna-Maria Hülzer and Véronique Dudouet (2021). Preventing and Addressing Violent Extremism: A Conceptual Framework. Trinity College Dublin and Berghof Foundation, Berlin. https://www.pave-project.eu/publications/PAVE_870769_Preventing_and_Adressing_Violent_Extremism_A_Conceptual_Framework.pdf
- Sead Turčalo, Jelena Brkić-Šmigoc, Mirza Smajić, Veldin Kadić, Muamer Hirkić, Maja Halilović-Pastuović, Goran Tepšić, Nemanja Džuverović and Gillian Wylie (2022). Cumulative Extremisms in the Balkans. Working Paper 1. Publikacije projekta PAVE: https://www.pave-project.eu/publications/PAVE_870769_D3.1_publication_layout.pdf
- Maja Halilović-Pastuović, Goran Tepšić, Nemanja Džuverović, Sead Turcalo, Jelena Brkić Šmigoc, Mirza Smajić, Veldin Kadić, Muamer Hirkić and Gillian Wylie (2022). Interactions between States and Religious Institutions in the Balkans. Working Paper 3. Publikacije projekta PAVE: https://www.pave-project.eu/publications/PAVE_870769_D4.1_publication_layout.pdf